

УДК 347.73

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2\(32\)-471-479](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-471-479)

Діордіца Ігор Володимирович доктор юридичних наук, професор, професор кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, тел.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0001-7765-6591>

Коваленко Інна Анатоліївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, тел.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0001-7595-777X>

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Анотація. У статті визначено принципи адміністрування митних платежів. Наголошено, що адміністрування митних платежів, як будь-який напрям діяльності держави, має свої цілі і завдання, успіх досягнення та виконання яких зумовлюється її правовими засадами, тобто принципами. Встановлено, що під час визначення принципів адміністрування митних платежів слід використовувати як положення митного, так і податкового законодавства. Зазначено, що у Митному кодексі України наведено принципи здійснення митної справи, а у Податковому кодексі України принципи податкового законодавства. Водночас в жодному з цих нормативно-правових актів не йдеться про принципи адміністрування митних платежів.

Зроблено висновок, що адміністрування митних платежів ґрунтується як на загальних принципах здійснення митної справи, так і на принципах, які стосуються безпосередньо адміністрування митних платежів. Запропоновано під принципами адміністрування митних платежів розуміти основоположні засади, на яких ґрунтується процес адміністрування митних платежів. Принципи адміністрування митних платежів класифіковано на загальні (принципи здійснення митної справи) та спеціальні (принципи, які стосуються безпосередньо адміністрування митних платежів). До загальних принципів адміністрування митних платежів віднесено такі: виключна юрисдикція України на її митній території; виключні повноваження митних органів України; законність та презумпція невинуватості; єдиний порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; спрощення законної торгівлі; рівність та правомірність інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності; додержання прав та охоронюваних законом

інтересів осіб; доброчесність; гласність; прозорість; відповідальність всіх учасників відносин. До спеціальних принципів віднесено такі: систематичність, послідовність, обов'язковість, необхідність, плановість, вибірковість, своєчасність, доступність, об'єктивність, достовірність, добросовісність, раціональність, ефективність, превентивність. Зазначено, що дотримання цих принципів має важливе значення для забезпечення ефективного та стабільного процесу адміністрування митних платежів.

Ключові слова: адміністрування митних платежів, митні платежі, принципи, податкове законодавство, митне законодавство, митні органи, платники податків, фінансово-правове регулювання.

Diorditsa Ihor Volodimirovich doctor of legal sciences, professor, , professor of the Department of private and public law, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, tel.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0001-7765-6591>

Kovalenko Inna Anatoliivna candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of private and public law, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, tel.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0001-7595-777X>

PRINCIPLES OF ADMINISTRATION OF CUSTOMS PAYMENTS

Abstract. The article defines the principles of customs administration. It is emphasized that the administration of customs payments, like any other area of state activity, has its own goals and objectives, the success of achieving and implementing which is determined by its legal foundations, i.e. principles. It is established that when determining the principles of customs administration, both the provisions of customs and tax legislation should be used. It is noted that the Customs Code of Ukraine provides the principles of customs business, and the Tax Code of Ukraine provides the principles of tax legislation. At the same time, none of these regulatory legal acts mention the principles of customs administration.

It is concluded that the administration of customs payments is based on both the general principles of customs business and the principles that directly relate to the administration of customs payments. It is proposed that the principles of customs administration should be understood as the fundamental principles on which the process of customs administration is based. The principles of customs administration are classified into general (principles of customs affairs) and special (principles that directly relate to the administration of customs payments). The general principles of customs administration include the following: exclusive jurisdiction of Ukraine in its customs territory; exclusive powers of the customs authorities of Ukraine; legality and

presumption of innocence; a single procedure for the movement of goods and vehicles across the customs border of Ukraine; simplification of legal trade; equality and legality of the interests of all business entities regardless of the form of ownership; observance of the rights and legally protected interests of persons; integrity; publicity; transparency; responsibility of all participants in the relationship. The special principles include the following: systematicity, consistency, obligation, necessity, planning, selectivity, timeliness, accessibility, objectivity, reliability, good faith, rationality, efficiency, and prevention. It is noted that compliance with these principles is essential for ensuring an effective and stable process of administering customs payments.

Keywords: customs payments administration, customs payments, principles, tax legislation, customs legislation, customs authorities, taxpayers, financial and legal regulation.

Постановка проблеми. Адміністрування митних платежів є важливим напрямком діяльності держави. Завдяки адмініструванню митних платежів забезпечується надходження митних платежів до Державного бюджету України. Правове регулювання адміністрування митних платежів має ґрунтуватися на конкретно визначених та закріплених у відповідних нормативно-правових актах основах, що знаходять своє вираження у принципах такої діяльності. Від чіткого розуміння принципів адміністрування митних платежів залежить реалізація норм законодавства України з питань митної справи у цьому напрямку діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням правового адміністрування митних платежів присвячені праці таких вчених, як Н.В. Атаманчук, А.О. Беспалова, О.О. Добрянська, Л.О. Копцева, М.П. Кучерявенко, Ю.В. Оніщик, Н.Ю. Пришва, Т.О. Проценко, А.В. Салєнков, О.О. Семчик та ін. Однак проблема принципів адміністрування митних платежів залишилась поза увагою науковців, що й зумовлює актуальність її детального дослідження.

Метою статті є визначення принципів адміністрування митних платежів.

Виклад основного матеріалу. Адміністрування митних платежів, як будь-який напрям діяльності держави, має свої цілі і завдання, успіх досягнення та виконання яких зумовлюється її правовими засадами, тобто принципами. Принцип трактується як: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; засада; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон [1, с. 899]. У юридичній літературі під час визначення поняття принципів права вживаються такі категорії, як вихідні теоретичні положення, основні,

керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади, закономірність, сутність, система координат тощо. Багато категорій є однорідними. Тому принципи – це загальні, керівні (основні, головні, відправні, вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення [2, с. 40].

Важливим моментом, який слід враховувати при дослідженні принципів, є практичне втілення їх у життя. На жаль, у нас за традицією, що склалася ще у радянський період, принципи права сприймають не як керівні настанови, положення, а як щось суто декларативне та абстрактне. Знати принципи не досить, потрібно мати бажання та бути спроможними застосовувати їх у своїй діяльності, адже практична дія принципів залежить не від них самих, а від ставлення до них людей. Отже, принципи – це знання про загальні закономірності, закладені законодавцем у норми прав, які використовують у практичній діяльності виконавці цих норм [3, с. 94].

Необхідно відмітити, що згідно ч. 2 ст. 1 Митного кодексу України (далі – МК України відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються МК України, Податковим кодексом України (далі – ПК України) та іншими законами України з питань оподаткування [4]. У МК України нічого не зазначено про поняття «адміністрування митних платежів». У ПК України застосовано конструкцію «адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи». Відповідно до п.п. 14.1.1¹ п. 14.1 ст. 14 ПК України адмініструванням податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [5]. У зв'язку з цим під час визначення принципів адміністрування митних платежів слід використовувати як положення митного, так і податкового законодавства.

Як правило у наукових працях йдеться про принципи оподаткування, принципи податкового права, принципи податкового законодавства, принципи здійснення митної справи, принципи митного права, принципи митного законодавства.

Згідно ст. 4 ПК України податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах: загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені ПК України, законами з питань митної справи податки

та збори, платником яких вона є згідно з положеннями ПК України; рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу; фіскальна достатність – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями; соціальна справедливість – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків; економічність оподаткування – установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування; нейтральність оподаткування – установа податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків; стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року; рівномірність та зручність сплати – установа строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками; єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку [5].

Відповідно до ст. 8 МК України митна справа здійснюється на основі принципів: виключної юрисдикції України на її митній території; виключних повноважень митних органів України щодо здійснення митної справи; законності та презумпції невинуватості; єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; спрощення законної торгівлі; визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності; додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб; заохочення доброчесності; гласності та прозорості; відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються МК України [4].

У літературі звертається увага на те, що лише на початку ХХІ ст. у вітчизняній науці здійснено спроби виокремити з принципів оподаткування саме

ті, що безпосередньо стосуються управлінського процесу в сфері оподаткування. Загальні принципи оподаткування умовно поділено на дві групи: принципи, що передують адмініструванню податків, та принципи, які відносять до самого процесу управління справами [6, с. 38].

На думку Г.В. Василевської до принципів адміністрування податків слід віднести: принцип єдиноначальності – всі рішення підпорядковуються конкретним вимогам керівника і виконуються відповідно до чітко сформульованих інструкцій; принцип плановості – рішення керівництва щодо організації виробничого процесу повинні бути чітко спланованими; принцип економічності – реалізація та виконання прийнятих рішень повинні забезпечуватись мінімальним обсягом витрат; принцип комплексності – комплексний підхід до управління процесом адміністрування [7, с. 77-78]. У літературі відмічається, що виділення таких принципів є спробою адаптувати загальні принципи управління процесами на виробничому об'єкті до адміністрування податків, неповною мірою врахувавши специфіку останнього. Принцип єдиноначальності може застосовуватися лише тоді, коли немає сумнівів у кореляції між рішеннями керівництва та вимогами чинного законодавства. Тому принцип єдиноначальності у наведеному трактуванні не тільки не можна вважати універсальним правилом, яке визначає засади процесу адміністрування податків, а й сприймати його власне як правило. Щодо другого з наведених принципів, то тут незрозуміла ні позиція автора, ні сутність декларованого ним правила: справляння податків ніяк не може бути виробничим процесом. Третій принцип, враховуючи його зміст, варто було б визначати як принцип економності або економічної ефективності [6, с. 41].

У свою чергу О.М. Воронкова до основних принципів адміністрування податків відносить: цілеспрямованість (управлінські рішення у сфері оподаткування, спрямовані на ефективне виконання завдань податкової політики); конкретизація повноважень учасників податкових відносин та адекватна цим повноваженням відповідальність; соціальна справедливість (єдиний підхід до всіх категорій платників податків); прозорість та доступність управлінських рішень у процесі управління оподаткуванням; економічність (мінімізація витрат на утримання адміністративного податкового апарату); стимулюючий характер впливу на економічні процеси [8, с. 12-13]. У літературі відмічається, що окремі правила є узагальнюючими, а їх коментар не розкриває специфіки процесу адміністрування податків, тому не може бути повноцінно сприйнятий і реалізований (наприклад, останнє – незрозуміло, які важелі стимулювання є у роботі податкових органів). Деякі ж із наведених положень взагалі не стосуються адміністрування податків. Зокрема, до таких слід віднести правило соціальної справедливості. Соціальна справедливість має бути апріорі закладена у податковому законодавстві. Будь-які його порушення (у тому числі державними службовцями) повинні сприйматися як неприпустимі [6, с. 42].

Натомість Р.Є. Волощук серед принципів адміністрування податків виділяє такі: законності – процес справляння податків має ґрунтуватися лише на законодавчих та нормативних актах; систематичності та послідовності – усі дії з управління процесом оподаткування мають певну послідовність виконання; плановості – усі заходи, що стосуються процесу справляння податків, мають бути чітко спланованими; узгодження інтересів контролюючого органу та платників податків – через адміністрування податків має забезпечуватися нагляд за дотриманням податкового законодавства й акумуляція необхідних державі коштів за якомога менш обтяжливих для платників умов; зручності – процес справляння податків має відбуватися швидко і просто як для адміністраторів, так і для платників податків; економічної ефективності – витрати на організацію процесу справляння податків повинні бути економічно обґрунтованими та мінімальними; превентивності – акцент в адміністративній роботі має спрямовуватися на заходи попереджувального характеру, що дасть змогу мінімізувати вартість контролюючого органу; прозорості та доступності – висвітлення процесів у сфері управління оподаткуванням через ЗМІ, доведення норм податкового законодавства до платників податків у зрозумілій, доступній формі; рівності – однаковий підхід податківців до суб'єктів господарювання – юридичних і фізичних осіб, незалежно від напрямів та масштабів діяльності суб'єктів господарювання; компетентності – створення системи податкових служб, укомплектованих високопрофесійними кадрами; контрольованості – створення комплексу заходів, спрямованих на перевірку ефективності функціонування системи адміністрування податків [6, с. 42-43].

На наш погляд, адміністрування митних платежів ґрунтується як на загальних принципах здійснення митної справи, так і на принципах, які стосуються безпосередньо адміністрування митних платежів. До загальних принципів адміністрування митних платежів необхідно відносити принципи, які визначені у ст. 8 МК України, а саме: виключна юрисдикція України на її митній території; виключні повноваження митних органів України; законність та презумпція невинуватості; єдиний порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; спрощення законної торгівлі; рівність та правомірність інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності; додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб; доброчесність; гласність; прозорість; відповідальність всіх учасників відносин. До спеціальних принципів, тобто тих, що безпосередньо стосуються адміністрування митних платежів, доцільно віднести такі принципи: систематичність, послідовність, обов'язковість, необхідність, плановість, вибірковість, своєчасність, доступність, об'єктивність, достовірність, добросовісність, раціональність, ефективність, превентивність.

Висновки. Під принципами адміністрування митних платежів необхідно розуміти основоположні засади, на яких ґрунтується процес адміністрування митних платежів. Принципи адміністрування митних платежів доцільно поділяти на загальні (принципи здійснення митної справи) та спеціальні (принципи, які стосуються безпосередньо адміністрування митних платежів). До загальних принципів адміністрування митних платежів належать такі: виключна юрисдикція України на її митній території; виключні повноваження митних органів України; законність та презумпція невинуватості; єдиний порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; спрощення законної торгівлі; рівність та правомірність інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності; додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб; доброчесність; гласність; прозорість; відповідальність всіх учасників відносин. До спеціальних принципів, тобто тих, що безпосередньо стосуються адміністрування митних платежів, належать такі: систематичність, послідовність, обов'язковість, необхідність, плановість, вибірковість, своєчасність, доступність, об'єктивність, достовірність, добросовісність, раціональність, ефективність, превентивність. Дотримання цих принципів має важливе значення для забезпечення ефективного та стабільного процесу адміністрування митних платежів.

Література:

1. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х т. Т. 2. / В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Вид. Аконіт, 1998. 910 с.
2. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43.
3. Дідик Н.І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Випуск 3. С. 92–101.
4. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
5. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
6. Волощук Р.Є. Підходи до визначення сутності і принципів організації адміністрування податків. *Наукові праці НДФІ*. 2011. № 1 (54). С. 34–43.
7. Василевська Г.В. Економічні засади теорії податкового адміністрування в Україні. *Економічний аналіз*. 2008. Вип. 3 (19). С. 76–81.
8. Воронкова О.М. Основи податкового менеджменту: навч. посіб. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2008. 160 с.

References:

1. Yaremenko, V. (1998). *Noviy tлумachniy slovník ukrainskoi movi* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Starchuk, O.V. (2012). *Shodo ponatya principiv prava*. [Regarding the concept of principles of law]. *Chasopis Kyivskogo universitetu prava*. № 2, 40–43 – Journal of the Kyiv University of Law. 2, 40–43 [in Ukrainian].

3. Didik, N.I. (2011). Shodo pitanya klasifikacii principiv administrativnogo prava. [Regarding the issue of classification of principles of administrative law of Ukraine]. Naukoviy visnik Lvivskogo derzavnogo universitetu vnutrishnih sprav. № 3, 92–101 – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. 3, 92–101 [in Ukrainian].
4. Mitniy kodeks Ukraini: Zakon Ukraini vid 13 bereznia 2012 roku № 4495-VI. [Customs Code of Ukraine, 13, 2012] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> [in Ukrainian].
5. Podatkoviy kodeks Ukraini: Zakon Ukraini vid 02 grudnia 2010 roku № 2755-VI. [Tax Code of Ukraine, 02, 2010] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
6. Voloshuk, R.E. (2011). Pidhodi do viznachenya sutnosti i principiv organizacii administruvanya podatkiv. [Approaches to determining the essence and principles of tax administration organization]. Naukovi praci NdFI. № 1, 34-43 – Scientific works of the NdFI. 1, 34-43 [in Ukrainian].
7. Vasilevska, G.V. (2008). Ekonomichni zasady teorii podatkovogo administuvanya v Ukraini. [Economic foundations of the theory of tax administration in Ukraine]. Ekonomichniy analiz. № 3, 76–81 – Economic analysis. 3, 76–81 [in Ukrainian].
8. Voronkova, O.M. (2008). Osnovi podatkovogo menedgmentu [Basics of tax management]. Irpin [in Ukrainian].